

Η κοινωνιολογία στην υπηρεσία του καπιταλισμού. Η περίπτωση των ΗΠΑ

Σπύρος Ράσης*

Περίληψη

Η δεύτερη φάση της βιομηχανικής επανάστασης προκαλεί ριζικές αλλαγές και δραματικές ανακατατάξεις σ' όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής του τέλους του 19ου αιώνα, που μεταμορφώνουν στην κυριολεξία τις προ-βιομηχανικές κοινωνίες. Σ' αυτή την ιστορική συγκυρία, η μεγαλοαστική τάξη, η οποία αναδεικνύεται σε κυρίαρχη στη θέση της αριστοκρατίας, βρίσκεται στην ανάγκη να εδραιώσει την ισχύ της, να νομιμοποιήσει την ηγεμονική της θέση και να διασφαλίσει τα συμφέροντά της. Στο παρόν άρθρο επιχειρείται να καταδειχθεί αυτή η αλήθεια για τη μεγαλοαστική τάξη των Η.Π.Α., με την παρακολούθηση της πορείας των Κοινωνικών Επιστημών γενικά και της Κοινωνιολογίας ειδικότερα, σε μια διαλεκτική σχέση τους με την επιστημονικά οργανωμένη Φιλανθρωπία, κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα.

Εισαγωγικά

Στις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα, η χρησιμοποίηση νέων πηγών ενέργειας και η εφαρμογή της επιστημονικής γνώσης στη βιομηχανία, προκαλούν μια ραγδαία βιομηχανική ανάπτυξη, που επιφέρει καταλυτικές αλλαγές σ' όλους τους τομείς της προ-

* Αναπληρωτής Καθηγητής Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

βιομηχανικής κοινωνικής ζωής, οι οποίες συνθέτουν το περίγραμμα του τέλους του 19ου αιώνα και προαναγγέλλουν τις εξελίξεις του 20ού. Η βιομηχανική επανάσταση που συντελείται, προκαλεί την ενίσχυση του καπιταλιστικού συστήματος, το οποίο, σε συνδυασμό με την επιστημονική και τεχνολογική ανάπτυξη, αναστατώνει την παραδοσιακή τάξη των πραγμάτων και συντελεί στο μετασχηματισμό της οικονομίας, την ανατροπή των παλαιών κοινωνικών δομών – καθώς νέες δυνάμεις εμφανίζονται, διεκδικώντας τη θέση των παλιών και προκαλώντας την άμβλυση της προϋπάρχουσας κοινωνικής συναίνεσης – και την υιοθέτηση νέων πολιτικών πρακτικών και προτύπων.

Κυρίαρχη τάξη σ' αυτή τη μεταμορφωμένη, στην κυριολεξία, κοινωνία, που καθίσταται διαρκώς συνθετότερη και αναγκάζεται εκ των πραγμάτων να οργανωθεί σε ορθολογική βάση¹, καθίσταται η αστική, και κυρίως η μεγαλοαστική, η οποία συγκεντρώνει βαθμηδόν στα χέρια της το κεφάλαιο είτε αποκτώντας μεγάλες αγροτικές μονάδες με την αφομοίωση μικρών αγροτικών εκτάσεων ανίκανων να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες της σύγχρονης καλλιέργειας είτε δημιουργώντας ισχυρά βιομηχανικά συγκροτήματα με την απορρόφηση μικρών ή προβληματικών βιομηχανιών, οι οποίες αδυνατούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της σύγχρονης οικονομίας, είτε ασχολούμενη με το εμπόριο και τις επιχειρήσεις.

Πλάι σ' αυτή την οικονομικά ευημερούσα τάξη των κεφαλαιοκρατών αστών, που επιδιώκει να οργανώσει την κοινωνία σε νέες βάσεις συμβατές με τα οικονομικά και πολιτικά της συμφέροντα, καταλαμβάνοντας την εξουσία και επιβάλλοντας την ιδεολογία της, εμφανίζεται μια νέα τάξη, χωρίς παράδοση και ταξική συνείδηση. Πρόκειται για την εργατική τάξη, το εργατικό προλεταριάτο, το οποίο, ξεριζωμένο από το φυσικό του περιβάλλον και ριγμένο σ' ένα άλλο, άγνωστο και εχθρικό, στοιβάζεται σε ρυπαρές εργατικές περιοχές, με λασπόδρομους και τρώγλες. Η τάξη αυτή, ζώντας καθημερινά την εφιαλτική ατμόσφαιρα της εξαθλίωσης και την απάνθρωπη πραγματικότητα της εκμετάλλευσης, θ' αρχίσει βαθμηδόν να συνειδητοποιεί την κοινωνική ανισότητα και αδικία και να απαιτεί, με τρόπο βίαιο πολλές φορές, το μερίδιό της στην οικονομική ανάπτυξη με την οργάνωση απεργιών, που συχνά πνίγονται στο αίμα από τις δυνάμεις καταστολής.

Οι διεκδικήσεις και οι αγώνες της εργατικής τάξης, που δημιουργούν κοινωνικούς κλυδωνισμούς και εγκυμονούν κινδύνους για τα συμφέροντα των κεφαλαιοκρατών, απαιτούν άμεσα τρόπους υπέρβασής τους, προκειμένου οι αστοί να διασφαλίσουν τα κεκτη-

θώρα των πλουτοπαραγωγικών πηγών που διαθέτει αυτή η χώρα, της προσφέρει μια πρωτόγνωρη στην ιστορία της ανθρωπότητας εκβιομηχάνιση που επηρεάζει καταλυτικά την οικονομία της, η οποία γνωρίζει αλματώδη ανάπτυξη⁵. Σ' αυτή την περίοδο βιομηχανικής και οικονομικής ευεξίας εμφανίζεται ένας νέος τύπος κεφαλαιοκρατών, οι «βαρώνοι-ληστές», όπως επεκράτησε να ονομάζονται στην αμερικανική ιστοριογραφία⁶, η δράση των οποίων θα σηματοδέψει τις δεκαετίες 1870, 1880 και 1890, περίοδο που ο Μαρκ Τουαίν θα ονομάσει ειρωνικά «The Gilded Age», η Επίχρυση Εποχή⁷.

Οι «βαρώνοι-ληστές», που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα, διαθέτουν, όμως, επιθετική διάθεση και μεγάλες επιχειρηματικές ικανότητες, καταφέρνουν να συσσωρεύσουν μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα πολύ μεγάλο πλούτο τον οποίο χρησιμοποιούν για να πετύχουν κοινωνική κινητικότητα και να αποκτήσουν κοινωνικό status. Στην προσπάθειά τους αυτή βρίσκουν αντιμέτωπη την παλιά αγροτική αριστοκρατία που κυριαρχούσε στην Αμερική από το 17ο αιώνα, η οποία, αν και τους αντιμετώπιζε περιφρονητικά ως νεόπλουτους, δεν έχει τη δύναμη και τις δυνατότητες να εμποδίσει την είσοδό τους στην ανώτερη κοινωνική τάξη των Η.Π.Α.⁸. Και η νεόκοπη elite των επιχειρηματιών, βασισμένη στην ισχύ που της προσφέρει ο πλούτος της, επιχειρεί να εδραιώσει και να νομιμοποιήσει τη νέα κοινωνική θέση της. Εξαπατία αυτής της της επιθυμίας οδηγείται σε υπερβολές, οι οποίες εκφράζονται με την οικοδόμηση πύργων κι επαύλεων σε διάφορες περιοχές της Αμερικής⁹, και την υιοθέτηση ενός συγκεκριμένου στυλ ζωής, που ο Veblen στις αρχές του αιώνα ονόμασε «επιδεικτική κατανάλωση», δημιουργώντας μια καρικατούρα πολιτισμικής άνθησης¹⁰.

Αν, όμως, αγροτική αριστοκρατία και νεόπλουτοι κεφαλαιοκράτες εκφράζουν με τον τρόπο ζωής τους την οικονομική ευμάρεια των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων της αμερικανικής κοινωνίας του τέλους του 19ου αιώνα, υπάρχει και η σκοτεινή πλευρά της αμερικανικής κοινωνικής πραγματικότητας. Εκείνη των εκατομμυρίων ανθρώπων που στοιβάζονται στις παρυφές των μεγαλουπόλεων ως βιομηχανικό προλεταριάτο και ζουν σε άθλιες συνθήκες, φτώχειας, δυστυχίας κι εγκληματικότητας, δημιουργώντας ένα κλίμα έντασης και προβληματισμού¹¹. Αυτή η κατάσταση κοινωνικής ανισότητας που επικρατεί στις Η.Π.Α. κατά την εκπνοή του 19ου αιώνα, συγκινεί ορισμένους θεολόγους, οι οποίοι στρατεύονται σ' ένα ριζοσπαστικό θεολογικό κίνημα, γνωστό ως το «Κίνημα του

Κοινωνικού Ευαγγελίου» (The Social Gospel Movement), με στόχο την ίδρυση μιας δικαιότερης κοινωνίας, αυθεντικά χριστιανικής¹².

Το «Κίνημα του Κοινωνικού Ευαγγελίου», το οποίο επηρεάζει ένα μεγάλο τμήμα του θρησκευόμενου αμερικάνικου λαού, δεν είναι το μόνο που εκφράζει τα κοινωνικά προβλήματα της Αμερικής κι επιζητεί μια καλύτερη κοινωνία για όλους τους ανθρώπους. Άλλα δυο, πολιτικά αυτή τη φορά, κινήματα, του «Λαϊκισμού» (Populism) και το «Προοδευτικό Κίνημα» (Progressive Movement), εμφανίζονται την ίδια εποχή, ως συνέπεια της κοινωνικής έντασης που επικρατεί, με στόχο την αποκατάσταση της κοινωνικής ισορροπίας που έχει διαταραχθεί εξαιτίας της μετάβασης από τον αγροτικό τρόπο ζωής της προβιομηχανικής εποχής στον αστικό της βιομηχανικής.

Ο «Λαϊκισμός», ως κίνημα του οποίου ηγούνται πολιτικοί του μεγέθους του Bryan, αναλαμβάνει να υπερασπιστεί τα συμφέροντα της αγροτικής τάξης, που, κατ' αυτή τη μεταβατική εποχή, μαραζώνει κάτω από την πίεση της ραγδαίας εκβιομηχάνισης¹³. Τονίζοντας τη συμβολή των αγροτών, οι οποίοι αποτελούσαν τον συνεκτικό κοινωνικό ιστό των Η.Π.Α., στην ευημερία αυτής της χώρας το συγκεκριμένο κίνημα στρέφεται εναντίον των μεγαλοεπιχειρηματιών που με διάφορες μεθοδεύσεις τούς υποχρεώνουν να εγκαταλείπουν τα κτήματά τους, τα οποία κατόπιν αγοράζουν σε εξευτελιστικές τιμές προκειμένου να τα μετατρέψουν σε μεγάλες μονάδες αγροτικής καλλιέργειας και παραγωγής. Η συρρίκνωση του αγροτικού πληθυσμού, ο οποίος εξαναγκάζεται σε εσωτερική μετανάστευση, και η εγκατάλειψη του αγροτικού τρόπου ζωής, δεν έχει δυσμενείς επιπτώσεις μόνο στους ίδιους, σύμφωνα με τους οπαδούς του κινήματος, τις τάξεις του οποίου πυκνώνουν οι ταλαιπωρημένοι αγρότες που συχνά αρνούνται παρά τις αντιξοότητες να εγκαταλείψουν τις περιοχές τους. Η συσσώρευση των παλιών μικροϊδιοκτητών στις φτωχογειτονιές των μεγαλουπόλεων (slams) και η μετατροπή τους σε βιομηχανικούς εργάτες, κυοφορούν επιπλέον κοινωνικές εντάσεις που οδηγούν σε διαταραχή της κοινωνικής συνοχής και, μοιραία, σε κοινωνικές συγκρούσεις¹⁴. Είναι, λοιπόν, επιβεβλημένο να επιστρέψουν οι Η.Π.Α. σ' εκείνη την ειδυλλιακή μορφή του αγροτικού τρόπου ζωής που τις χαρακτήριζε πριν από τη βιομηχανική επανάσταση¹⁵.

Η επίλυση των μεγάλων κοινωνικών προβλημάτων που εμφανίζονται στις μεγαλουπόλεις, ανεργία, φτώχεια, εγκληματικότητα, δυστυχία, αποτελεί τον κεντρικό στόχο και του άλλου πολιτικού κινήματος, που «πέρασε» στην ιστορία της κοινωνικο-πολιτικής

ζωής των Η.Π.Α. ως «Προοδευτικό», το οποίο εμφανίζεται τη δεκαετία του 1890 και ανθεί στις αρχές του 20ού αιώνα¹⁶. Μέσα από το κίνημα αυτό, γέννημα-θρέμμα του κοινωνικού αναβρασμού που γνωρίζει η αμερικάνικη κοινωνία εξαιτίας της εκβιομηχάνισης και της αστικοποίησης, οι προοδευτικοί θεωρητικοί του, διανοούμενοι και πολιτικοί, εκφράζουν την αντίθεσή τους στην άναρχη οργάνωση της ομοσπονδιακής διοίκησης των Η.Π.Α., θεωρώντας την ως βασική αιτία της κοινωνικής παθογένειας. Η ανεξαρτησία των διαφόρων πολιτειών με το ιδιαίτερο νομικό καθεστώς και τις αυτόνομες πολιτικές τους δραστηριότητες παρεμποδίζει, σύμφωνα με τις απόψεις τους, το σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας κεντρικά ελεγχόμενης κοινωνικής πολιτικής που θα είχε τη δυνατότητα μέσα από βελτιωτικές παρεμβάσεις του κράτους να αποκαταστήσει τη διαταραγμένη κοινωνική συνοχή και να επαναφέρει την κοινωνική ισορροπία στην αμερικανική κοινωνία¹⁷.

Τον κίνδυνο, όμως, μιας κοινωνικής αντίδρασης που θα μπορούσε να πάρει τη μορφή δυναμικής, υποκινούμενης από σοσιαλιστικές ιδέες εργατικής εξέγερσης με απρόβλεπτες συνέπειες για την ανερχόμενη μεγαλοαστική τάξη των Η.Π.Α., αρχίζουν να συνειδητοποιούν και οι ίδιοι οι βιομήχανοι. Χαρακτηριστικό δείγμα της αρχόμενης αυτής συνειδητοποίησης αποτελεί το δοκίμιο του μεγιστάνα της χαλυβουργίας Andrew Carnegie (1889) με τίτλο «Το Ευαγγέλιο του Πλούτου», που άσκησε τεράστια επίδραση τόσο στην πνευματική όσο και στην κοινωνική ζωή της Αμερικής στη συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία¹⁸.

Στο δοκίμιο αυτό, το οποίο αποτελεί διανοητικό προϊόν-αποτέλεσμα μιας απεργίας που είχε πραγματοποιηθεί τρία χρόνια πριν στα χαλυβουργεία του της Πενσυλβανίας και είχε στοιχίσει τη ζωή σε αρκετούς εργάτες¹⁹, ο Carnegie, οπαδός του Κοινωνικού Δαρβινισμού του Herbert Spencer²⁰, επιχειρεί να ερμηνεύσει τη ζωή μεταφορικά ως περίοδο δοκιμασιών για τον άνθρωπο, κατά τη διάρκεια της οποίας αυτός έχει ανάγκη βοήθειας και συμπαραστάσης. Αυτή ακριβώς την ανάγκη του «πλησίον» καλούνται να ικανοποιήσουν τα «εκλεκτά τέκνα» της κοινωνίας —κατά τη σπενσεριανή αντίληψη— οι «κορυφαίοι της βιομηχανίας» —κατά την καρνεγκιανή— συντονίζοντας τις δυνάμεις τους κι εμπνεόμενοι από τις χριστιανικές αρχές της ευσπλαχνίας προς το συνάνθρωπο²¹.

Η προσπάθεια του Carnegie να προστατεύσει τα συμφέροντα της καπιταλιστικής τάξης και να νομιμοποιήσει την ηγεμονική της θέση στην αμερικάνικη κοινωνία στηριγμένος σε μια ασυστηματοποίηση «λαϊκή» φιλοσοφία, είναι φανερή. Το «Ευαγγέλιο του Πλού-

Αμερική στα τέλη του 19ου αιώνα, ως προϊόντα ασυστηματοποιήτων αγαθοεργών πράξεων των ισχυροποιούμενων κεφαλαιοκρατών και διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην ιστορία της Ανώτατης Εκπαίδευσης αυτής της χώρας, ξεχωρίζει το Πανεπιστήμιο του Σικάγου²⁵. Το Πανεπιστήμιο αυτό, μπολιάζοντας την παλιά κολεγιακή εκπαίδευση με τις Κοινωνικές Επιστήμες, τις οποίες ανήγαγε σε κέντρο του παιδαγωγικού του ενδιαφέροντος, θα συμβάλλει στην άμεση και ουσιώδη αλλά συγκαλυμμένη παρέμβαση του οικονομικού κεφαλαίου στην κοινωνική ζωή των Η.Π.Α., κατά τις δυο πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, χρονικό διάστημα κατά το οποίο οι Αμερικανοί κεφαλαιοκράτες περνούν από τη φιλανθρωπία, ως τρόπο έκφρασης της «χριστιανικής αγάπης» μεταφρασμένης σε πράξεις αγαθοεργίας χωρίς υλικό αντίκρισμα, στην επιστημονική φιλανθρωπία, η οποία συνοδεύεται από φοροαπαλλαγές.

Πραγματικά, στις δυο πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα αρχίζουν να ξεπηδούν, με δωρεές Αμερικανών εκατομμυριούχων που υπόκεινται σε ατέλεια, διάφορα Φιλανθρωπικά Ιδρύματα (Foundations) τα οποία καλύπτουν και ικανοποιούν μια ευρεία γκάμα επιστημονικών ενδιαφερόντων, όπως οι Τέχνες, τα Γράμματα, η Εκπαίδευση, η Υγεία, οι Επιστήμες, η Κοινωνική Πρόνοια, η Θρησκεία. Ανάμεσα σ' αυτά τα ιδρύματα, τα οποία θα παίξουν καθοριστικό –παρότι άτυπο– ρόλο στον προγραμματισμό της αμερικανικής κοινωνίας και τη βελτίωσή της, συγκαταλέγονται και κάποια, όπως το Carnegie (1905)²⁶, το Russell Sage Foundation (1907)²⁷ και το Rockefeller Foundation (1913)²⁸, που έχουν ως στόχο τους την καλλιέργεια των Κοινωνικών Επιστημών, οι οποίες πρωτοεμφανίσθηκαν στην Αμερική μετά τη δεύτερη φάση της βιομηχανικής επανάστασης και ως συνέπειά της, προκειμένου να συνεισφέρουν στην ικανοποίηση των αναγκών της αναπτυσσόμενης οικονομίας και της νέας κοινωνικής πραγματικότητας. Τα συγκεκριμένα ιδρύματα συνέβαλαν τα μέγιστα στην ανάπτυξη και την εδραίωση αυτών των Επιστημών κι εξακολουθούν μέχρι και των ημερών μας να έχουν ουσιαστικό λόγο και να παίζουν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξή τους²⁹.

Το γεγονός ότι τα φιλανθρωπικά ιδρύματα ανέπτυξαν και προήγαγαν την επιστημονική γνώση είναι αναμφισβήτητο. Αμφισβητήσιμο είναι, αν η επιστημονική ανάπτυξη συντελείται προς όφελος όλης της κοινωνίας, όπως διατείνονται οι ιδρυτές τους, ή αποσκοπεί στην αναπαραγωγή της υπάρχουσας κοινωνικής δομής και στην κατίσχυση της καπιταλιστικής τάξης³⁰. Η μελέτη της δομής και της λειτουργίας τους μας πείθει για το αντίθετο.

Είναι γεγονός ότι η οργάνωση αυτών των ιδρυμάτων στηρίχτηκε στον ορθολογισμό, τον προγραμματισμό, τον έλεγχο και την αποτελεσματικότητα, έννοιες-κλειδιά στο επιχειρηματικό λεξιλόγιο των δημιουργών τους. Όσο για τη στελέχωσή τους έγινε με μεγάλη προσοχή από άτομα της μεσαίας και της ανώτερης τάξης. Τόσο τα διοικητικά συμβούλια και το υπαλληλικό προσωπικό αυτών των ιδρυμάτων όσο και οι ακαδημαϊκοί σύμβουλοί τους, που εργάζονταν για την προώθηση των στόχων τους, δεν ήταν στενόμυαλοι συντηρητικοί αλλά ούτε και θερμόαιμοι ριζοσπάστες. Ήταν εκφραστές ενός εκλεπτυσμένου συντηρητισμού ο οποίος βοηθούσε να διατηρηθεί και να γίνει πιο αποτελεσματικό όχι μόνο το αμερικανικό αλλά και το διεθνές σύστημα εξουσίας και προνομίων της καπιταλιστικής τάξης³¹. Ακόμα και οι Κοινωνικοί Επιστήμονες, οι οποίοι επιβάλλεται να διαπνέονται από κοινωνική ευαισθησία ως επιστήμονες που έχουν την ευθύνη να προωθούν και να ελέγχουν τις κοινωνικές αλλαγές, έπρεπε να διαθέτουν εκτός από εξαιρετικές ικανότητες και μια πραγματιστική διάθεση συμβατή μ' εκείνη των ιδρυτών των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων.

Στην ουσία, τα Ανώτατα αυτά Ιδρύματα ανέλαβαν με την ίδρυσή τους να συνδέσουν τη Φιλανθρωπία με τα συμφέροντα της καπιταλιστικής τάξης, να υπηρετήσουν την ιδεολογία της και να μεταδώσουν το σύστημα αξιών της χρηματοδοτώντας πανεπιστημιακά προγράμματα για την ανάπτυξη των Κοινωνικών Επιστημών και την παραγωγή αντίστοιχου ερευνητικού έργου, με κύριο στόχο τη διατήρηση της ισχύος αυτής και την εδραίωση της ηγεμονίας της.

Το Πανεπιστήμιο του Σικάγου (1892): Εκπαιδευτική φιλοσοφία και κοινωνική λειτουργικότητα

Το Πανεπιστήμιο του Σικάγου, το οποίο έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην πνευματική αλλά και την κοινωνική ζωή της Αμερικής, χρωστά την ίδρυσή του στο μεγιστάνα των πετρελαίων John Davinson Rockefeller, ο οποίος αναλαμβάνει να κάνει πράξη την επιθυμία της κοινωνίας του Σικάγου και βαπτιστών θεολόγων να αποκτήσουν ένα πανεπιστήμιο στην πόλη τους, που αναπτύσσεται ραγδαία στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Ο Rockefeller, Βαπτιστής ο ίδιος, χρηματοδοτεί τη δημιουργία του Πανεπιστημίου του Σικάγου αναθέτοντας την υλοποίηση του έργου σ' ένα νέο εκπαι-

δευτικό, τον καθηγητή της Παλαιάς Διαθήκης και των Σημιτικών Γλωσσών στο Πανεπιστήμιο του Yale, τον William Rainey Harper, που έχει τις ίδιες θρησκευτικές πεποιθήσεις με το μεγιστάνα χορηγό. Ο Harper αναλαμβάνει την υποχρέωση ίδρυσης του Πανεπιστημίου το 1888 και, χάρη στις φοβερές ικανότητες που διαθέτει, το 1892 το παραδίδει στην κοινωνία του Σικάγου³².

Το νέο Πανεπιστήμιο θ' αποκτήσει πολύ γρήγορα μεγάλη φήμη ανάμεσα στα άλλα ανώτατα ιδρύματα, από τα οποία θα ξεχωρίσει χάρη στην εκπαιδευτική πολιτική που υιοθετεί από την αρχή της λειτουργίας του, προϊόν της εκπαιδευτικής φιλοσοφίας του προέδρου του. Ο Harper, διαθέτοντας βαθιά γνώση της αμερικανικής κοινωνικής πραγματικότητας των ημερών του, αντιλαμβάνεται τις απαιτήσεις που έχει μια προοδευτική δημοκρατική κοινωνία από την ανώτατη εκπαίδευση προκειμένου να νομιμοποιηθεί και ν' αναπτυχθεί. Και φροντίζει να τις ικανοποιήσει εστιάζοντας σ' εκείνους τους τομείς εκπαιδευτικής δραστηριότητας που, κατά τη γνώμη του, κάθε αμερικανικό Πανεπιστήμιο όφειλε να προωθεί³³.

Η πρώτη βασική υποχρέωση των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων είναι να προάγει μια αδιάκοπη έρευνα σ' όλες τις περιοχές της γνώσης, τα πορίσματα και τα επιστημονικά συμπεράσματα της οποίας θα αξιοποιηθούν άμεσα και δυναμικά για την ικανοποίηση των αναγκών της κοινωνίας. Η δεύτερη, αλλά καθόλου υποδεέστερη, να παράσχει κατά πρώτο λόγο στους νέους τη δυνατότητα ευκολότερης πρόσβασης στην τρίτοβάθμια Εκπαίδευση και κατά δεύτερο στην ευρύτερη κοινωνία μια άμεση και ανοιχτή επικοινωνία με το Πανεπιστήμιο, που θα οδηγήσει το τελευταίο αυτό, στην ένταξή του στον κοινωνικό ιστό³⁴.

Ο Harper, ως πρόεδρος του Πανεπιστημίου του Σικάγου, δίνει έμφαση σ' αυτές τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες που υλοποιούν τους παραπάνω στόχους, αφενός επιχειρώντας να προσαρμόσει την παραδοσιακή κολεγιακή αντίληψη της Γενικής Παιδείας στην πραγματικότητα της εποχής του, αφετέρου να συνδέσει τις προπτυχιακές σπουδές με την επιστημονική έρευνα κι εξειδίκευση. Μια άλλη σημαντική παρέμβαση του ακαδημαϊκού αυτού πρωτοπόρου στην ανώτατη εκπαίδευση της χώρας, σχετίζεται με τις μεταπτυχιακές σπουδές που έπρεπε, σύμφωνα με τις απόψεις του, να χαρακτηρίζονται από υψηλής ποιότητας διδασκαλία κι από πρωτότυπη έρευνα, η οποία, εξάλλου, αποτελούσε γι' αυτόν κοσμογονικής σημασίας διαδικασία. Αυτή η αναγνώριση της ιδιαίτερης αξίας της έρευνας ώθησε το Harper να διοχετεύσει την ενέργεια και το ταλέντο του στην εξασφάλιση των απαραίτητων

Οι Κοινωνικές Επιστήμες εμφανίσθηκαν στην ιστορία της αμερικάνικης πνευματικής ζωής στο τέλος του 19ου αιώνα. Το γενέθλιό τους μπορούμε να το τοποθετήσουμε συμβατικά στα 1865, χρονιά κατά την οποία διάφοροι ευπατρίδες λόγιοι, πολιτικοί, οικονομολόγοι, εκπαιδευτικοί και κληρικοί, συγκρότησαν μια ένωση υπό τον τίτλο «Ένωση των Αμερικάνικων Κοινωνικών Επιστημών» (American Social Sciences Association) με σκοπό μέσα από τις δραστηριότητές τους να προωθήσουν κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές κι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις³⁸. Στην προσπάθειά τους να προβάλλουν τα προβλήματα που καθιστούσαν επιβεβλημένες τις μεταρρυθμίσεις στους παραπάνω τομείς της κοινωνικής ζωής και συνηγορούσαν στην ανάληψη δράσης προς αυτή την κατεύθυνση, πολλά μέλη της Ένωσης επιδόθηκαν σε μια μορφή ερευνών που έφερε τον τίτλο «Διερεύνηση των Κοινωνικών Συνθηκών» (Social Survey) και είχε ως κέντρο του ενδιαφέροντός της την ανάδειξη και μελέτη των κοινωνικών προβλημάτων μιας συγκεκριμένης κοινότητας, όπως και τον κοινωνικό προγραμματισμό προς εξάλειψή τους³⁹.

Οι συγκεκριμένες έρευνες, ωστόσο, δεν ανέλυαν τα κοινωνικά προβλήματα εμβαθύνοντας στις γενεσιουργές αιτίες τους, αλλά εξαντλούνταν σε μια απλή περιγραφή τους και σε υποβολή προτάσεων προς επίλυσή τους, εμποτισμένων με έντονο ηθικολογικό ενθουσιασμό⁴⁰. Η επιφανειακή αυτή προσέγγιση των κοινωνικών φαινομένων που επιχειρούσαν τα μέλη της Ένωσης των Κοινωνικών Επιστημών, ήταν φυσικό να μην ικανοποιεί τους κοινωνικούς επιστήμονες που κατά τη χρονική αυτή περίοδο εργάζονταν σε Πανεπιστήμια, όπου παράλληλα με τα κύρια γνωστικά αντικείμενα, όπως είναι π.χ. η Πολιτική Επιστήμη και η Οικονομία, δίδασκαν και Στοιχεία Κοινωνιολογίας με έντονη την επίδραση του Κοινωνικού Δαρβινισμού του Herbert Spencer. Δικός τους στόχος γίνεται η ανάπτυξη της Κοινωνιολογίας τόσο ως καθαρής επιστήμης όσο και ως πανεπιστημιακής μάθησης και η ανάδειξη της σημασίας της για την κατανόηση και την ερμηνεία της κοινωνικής πραγματικότητας αλλά και για την τροποποίηση ή βελτίωσή της. Χαρακτηριστικά παραδείγματα πανεπιστημιακών δασκάλων που υιοθετούν αυτόν τον προσανατολισμό κι επιχειρούν να υλοποιήσουν αυτούς τους στόχους, ο καθένας με τον τρόπο του, είναι ο Sumner στο Yale, ο Giddings στο Columbia, ο Ward στο Brown και ο E. A. Ross στο Stanford⁴¹.

Παρ' όλα ταύτα, οι παραπάνω επιστήμονες-πατέρες της αμερικάνικης Κοινωνιολογίας, δεν καταφέρνουν τίποτε περισσότερο από

το να ασχολούνται με την Κοινωνιολογία ως συμπληρωματική μάθηση πλάι στα κύρια γνωστικά αντικείμενά τους. Δε συμβαίνει, όμως, το ίδιο και στο Πανεπιστήμιο του Σικάγου, όπου ο Albion Small έχει την πολυτέλεια να διαθέτει ιδιαίτερο τμήμα για τη σπουδή και τη διδασκαλία της Κοινωνιολογίας τόσο σε πτυχιακό όσο και σε μεταπτυχιακό επίπεδο, αλλά και ικανούς συνεργάτες για την αποτελεσματική υλοποίηση αυτού του έργου. Πρόκειται για τον Charles Henderson, έναν πρώην κληρικό του οποίου οι έρευνες είχαν ως στόχο τη βελτίωση των συνθηκών ζωής των κατοίκων του Σικάγου σύμφωνα με την ανθρωπιστική αντίληψη, τον George Vincent και τον William Thomas, ο οποίος προσχώρησε στην ομάδα του Albion Small το 1896. Ο τελευταίος της τετράδας των καθηγητών Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου του Σικάγου, θα προετοιμάσει το έδαφος για την άνθηση που θα γνωρίσει το συγκεκριμένο Πανεπιστήμιο κατά τις δεκαετίες του 1920 και '30⁴².

Ο William Thomas είχε την πρώτη του επαφή με το Πανεπιστήμιο του Σικάγου ως φοιτητής του Τμήματος Κοινωνιολογίας κι Ανθρωπολογίας. Ενώ είχε ήδη σπουδάσει Φιλολογία και ήταν καθηγητής Αγγλικής Λογοτεχνίας στο Oberlin College, το πρωτότυπο κι ανήσυχο πνεύμα του, που δεν εύρισκε ικανοποίηση στη διδασκαλία της Λογοτεχνίας, τον ώθησε σε παραίτηση από τη θέση του και τον οδήγησε το 1894 στο Σικάγο προκειμένου να σπουδάσει Κοινωνιολογία. Τα ενδιαφέροντα και οι ικανότητες του απέδωσαν πολύ γρήγορα καρπούς, αφού σε δυο χρόνια ολοκλήρωσε την εκπόνηση διδακτορικού στην παραπάνω επιστήμη, κι αποτέλεσαν το κριτήριο για να μεταπηδήσει από τη θέση του μεταπτυχιακού φοιτητή στη θέση του καθηγητή του Πανεπιστημίου. Ο Albion Small τον ενέταξε στη δύναμη του εκπαιδευτικού προσωπικού του αναπτυσσόμενου Τμήματος Κοινωνιολογίας και Ανθρωπολογίας κι ο William Thomas πολύ γρήγορα δικαίωσε την επιλογή του, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη και την εδραίωση της Κοινωνιολογίας ως εμπειρικής επιστήμης⁴³.

Ο William Thomas, από τη στιγμή που εγκαταστάθηκε στο Σικάγο, γνωρίστηκε με την Κοινωνική Λειτουργό Jane Addams, γύρω από την οποία είχε δημιουργηθεί ένας κύκλος ανθρώπων με κοινωνικές ευαισθησίες που είχε αναλάβει την κοινωνική πρόνοια των φτωχών και των μεταναστών του Σικάγου⁴⁴. Η γνωριμία αυτή είχε ως αποτέλεσμα να έρθει σ' επαφή με τα πολλαπλά οξυμένα κοινωνικά προβλήματα που έπλητταν τη βιομηχανικά αναπτυσσόμενη πόλη —μετανάστευση, φτώχεια, κοινωνική και πολιτική διαφθορά, φυλετικές προκαταλήψεις κι εντάσεις— και να σκύψει μ'

ενδιαφέρον, ανθρωπιστικό κι επιστημονικό, πάνω τους. Η «κοινωνική αποδιοργάνωση», όρος που εισήγαγε ο ίδιος προκειμένου να ορίσει τη συμπεριφορά των φτωχών μεταναστών, οι οποίοι από το αγροτικό περιβάλλον τους βρέθηκαν στη δίνη του βιομηχανικού (με όλες τις επιπτώσεις που αυτή η μεταπήδηση επέφερε στο χαρακτήρα και τον τρόπο ζωής τους), γίνεται έκτοτε το κύριο αντικείμενο κοινωνιολογικών ερευνών του με στόχο την κατανόηση κι ερμηνεία της⁴⁵.

Στις κοινωνικές κι επιστημονικές του ανησυχίες, ο Thomas βρίσκει άμεση ανταπόκριση από μια γνωστή μεγαλοεπιχειρηματία του Σικάγου, την Helen Culver, η οποία σπεύδει να του προσφέρει την οικονομική υποστήριξή της προκειμένου να διενεργήσει μια μεγάλη, μακροχρόνια και δαπανηρή έρευνα σχετικά με τον τρόπο ζωής και την κοινωνικο-πολιτική συμπεριφορά των Πολωνών μεταναστών που έχουν συρρεύσει στο Σικάγο⁴⁶. Η επιλογή των συγκεκριμένων «υποκειμένων» δεν είναι τυχαία. Το γεγονός ότι οι Πολωνοί αφενός αποτελούν την πιο πολυπληθή ομάδα μεταναστών, αφετέρου επιδεικνύουν μια συμπεριφορά η οποία διχάζεται ανάμεσα στην πλήρη παθητικότητα και δουλικότητα απέναντι στην κρατική εξουσία και τους κοινωνικούς θεσμούς –πανομοιότυπα με τη συμπεριφορά τους απέναντι στους κτηματίες-αφεντικά τους στην Πολωνία– και την ακραία ελευθερία που αγγίζει τα όρια της ασυδοσίας, εντυπωσιάζουν τον ερευνητή. Στόχος του γίνεται η μελέτη και κατανόησή της, που θα οδηγήσει στην ερμηνεία και, φυσικά, τον έλεγχό της⁴⁷.

Η μεγάλη αξία της διευρυμένης αυτής έρευνας που αναλαμβάνει να διεκπεραιώσει ο Thomas, με τη συνεργασία ενός νεαρού Πολωνού με σπουδές στη Φιλοσοφία, του Florian Znaniecki, τον οποίο φέρνει από την πατρίδα του στο Σικάγο, δεν έγκειται μόνο στο αντικείμενό της αλλά και στις μεθόδους κι ερευνητικές τεχνικές που χρησιμοποιεί. Οι ερευνητές καινοτομούν. Εγκαταλείποντας ως ακατάλληλη κι αναποτελεσματική για την υλοποίηση των ερευνητικών στόχων τους την παλιά τεχνική της «Διερεύνησης των Κοινωνικών Συνθηκών», η οποία, αγνοώντας την αλληλεπίδραση ανθρώπου-κοινωνίας, θα τους έδινε στοιχεία μόνον από την επίδραση των εξωτερικών, και δη κοινωνικών, παραγόντων στη συμπεριφορά των Πολωνών μεταναστών, εισάγουν την τεχνική της «Ιστορίας Ζωής» των υποκειμένων. Η νέα τεχνική, σύμφωνα με τις απόψεις τους, θα τους επέτρεπε να κατανοήσουν τον τρόπο ζωής τους, τόσο στη γενέτειρά τους όσο και στο νέο τόπο εγκατάστασής τους, στη βάση συνεχόμενων αλληλεπιδράσεων ανάμεσα

στην ατομική τους συνείδηση και την αντικειμενική κοινωνική πραγματικότητα⁴⁸.

Προκειμένου να κατανοήσουν όσο το δυνατόν πληρέστερα τους κοινωνικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη συμπεριφορά των υποκειμένων της έρευνας, οι δυο ερευνητές χρησιμοποίησαν ως υλικό τους όλα τα διαθέσιμα τεκμήρια, τόσο από τη χώρα μετανάστευσης όσο και από εκείνη της υποδοχής των Πολωνών, που θα τους επέτρεπαν να παρατηρήσουν και να κατανοήσουν τον τρόπο ζωής τους. Κατά τη διάρκεια οκτώ ταξιδιών του στην Πολωνία, ο Thomas κατάφερε να συλλέξει οκτώ χιλιάδες τεκμήρια που άμεσα ή έμμεσα έδιναν στοιχεία για τη ζωή των Πολωνών αγροτών, ανάμεσα στα οποία συγκαταλέγονταν επιστολές από και προς την Πολωνία και την Αμερική, προσωπικές μαρτυρίες με πληροφορίες για την καθημερινή ζωή, τις διαπροσωπικές σχέσεις και τους τρόπους ψυχαγωγίας και διασκέδασης στην πολωνική ύπαιθρο, εφημερίδες και περιοδικά λαογραφικού περιεχομένου. Για τη συλλογή στοιχείων που αφορούσαν στη ζωή των μεταναστών στην Αμερική, τα πράγματα ήταν πιο εύκολα. Οι τοπικές εφημερίδες, τα δικαστικά αρχεία και οι συναντήσεις στην Εκκλησία πρόσφεραν πλούσιο υλικό για την έρευνα. Το σύνολο αυτών των στοιχείων συγκεντρώθηκε, ταξινομήθηκε, αναλύθηκε από τους δύο συνεργάτες, που τους διέκρινε μια υποδειγματική επιστημονική συνεργασία, και αποτέλεσε τη μεγαλύτερη σε διάρκεια, σπουδαιότερη σε ποιότητα και καθοριστικότερη σε σημασία από όλες τις εμπειρικές κοινωνιολογικές έρευνες που είχαν διενεργηθεί στις Η.Π.Α.

Η έρευνα αυτή με τον τίτλο «Οι Πολωνοί Αγρότες στην Ευρώπη και την Αμερική» δημοσιεύτηκε σε πέντε τόμους, δύο χιλιάδων διακοσίων σαράντα τεσσάρων σελίδων συνολικά⁴⁹ και συνέβαλε καταλυτικά στην επιστημονική κατίσχυση της Κοινωνιολογίας και την εδραίωση των κοινωνιολογικών εμπειρικών ερευνών. Η μεγάλη συμβολή της συνίσταται, κατά κύριο λόγο, στον εμπλουτισμό της μεθοδολογίας των εμπειρικών ερευνών με την ποσοτική ανάλυση, που πρώτη φορά χρησιμοποιείται από ερευνητές, αλλά και στους διαφοροποιημένους, σε σχέση μ' εκείνους των προγενέστερων ερευνών, στόχους της. Για πρώτη, επίσης, φορά μια εμπειρική έρευνα δεν αρκείται σε μια ψυχρή και ουδέτερη περιγραφή κοινωνικών φαινομένων και συνθηκών, αλλά επεκτείνεται στην προσπάθεια κατανόησης και συσχετισμού αυτών με την κοινωνική δράση των «υποκειμένων», προσβλέποντας στη βελτίωση της κοινωνίας.

Πραγματικά, οι δύο ερευνητές χρησιμοποίησαν τις προσωπικές

μαρτυρίες, τις επιστολές και τις ιστορίες ζωής για να κατανοήσουν τους λόγους της «παρεκκλίνουσας» συμπεριφοράς των Πολωνών μεταναστών προκειμένου να τους ελέγξουν και να βοηθήσουν, κατ' αυτόν τον τρόπο, τα άτομα στην ομαλή ένταξή τους στο νέο περιβάλλον τους. Αξιοποιώντας τα πορίσματα της Κοινωνικής Ψυχολογίας που είχε αναπτύξει στο Σικάγο ο George Herbert Mead⁵⁰, ανέλυσαν αφενός τις τρέχουσες αντικειμενικές συνθήκες, αφετέρου τις προϋπάρχουσες τάσεις των «υποκειμένων», ώστε να κατανοήσουν τη δράση τους ως αποτέλεσμα συνεχόμενης διαντίδρασης κι αλληλεπίδρασης του ατομικού και του κοινωνικού στοιχείου. Κι αυτό γιατί, κατά την άποψή τους, η ερμηνεία της κοινωνικής συμπεριφοράς των μεταναστών προϋπέθετε τη γνώση του υποκειμενικού νοήματος που απέδιδαν οι ίδιοι σ' αυτή⁵¹. Μετά απ' αυτό, κατέληξαν στο εξής συμπέρασμα. Υπεύθυνες κατά ένα μεγάλο ποσοστό για την «κοινωνική αποδιοργάνωση» των Πολωνών μεταναστών ήταν η περιθωριακή τους θέση σε μια κοινωνία ραγδαίων κοινωνικών μεταβολών και η απουσία κοινοτικών δεσμών ανάμεσα σ' αυτούς και τους γηγενείς, συνέπεια της διαφορετικής νοοτροπίας και στάσης ζωής τους.

Αυτή η ανάδειξη των σχέσεων αλληλεπίδρασης μεταξύ ατόμων και κοινωνίας και των συνεπειών τους στην ανθρώπινη ζωή, είχε μεγάλη σημασία για τη μελέτη του επίκαιρου φαινομένου της μετανάστευσης, όπου κυριαρχούσαν οι βιολογικές, ρατσιστικές και εθνοκεντρικές θεωρίες, οι οποίες, επιχειρώντας να ερμηνεύσουν στη βάση ενδογενών παραγόντων την ανθρώπινη συμπεριφορά, αγνοούσαν την ουσιαστική επιρροή που ασκεί το περιβάλλον επί των ατόμων⁵². Πιο σημαντικό, ωστόσο, ακόμη ήταν το γεγονός ότι συνέτεινε στο να καθιερωθεί πλέον, μέσα από τα πορίσματα μιας εμπειρικής έρευνας, ο κοινωνικός τομέας ως διακριτή και νόμιμη περιοχή έρευνας. Κι αυτό αποτελεί ουσιαστική συμβολή της έρευνας των Thomas-Znaniecki στην ανάπτυξη και την εδραίωση της επιστήμης της Κοινωνιολογίας⁵³.

Εν τούτοις, η σημασία της έρευνας για τους Πολωνούς μετανάστες δεν εξαντλείται σε όσα προαναφέραμε. Ακόμη μεγαλύτερη είναι η συμβολή της στην πολιτική που ακολούθησαν οι Η.Π.Α. από τη δεκαετία του 1920 σε μια συστηματική προσπάθεια αμερικανοποίησης όλων των μεταναστών που είχαν συσσωρευθεί κι εξακολουθούσαν να συρρέουν στη χώρα με τις άφθονες πλουτοπαραγωγικές πηγές, προκειμένου η τελευταία ν' αποφύγει κλυδωνισμούς που θα έθεταν σε κίνδυνο την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ισορροπία της⁵⁴.

κή και πολιτική ανισότητα και διαιώνιζε την κρατούσα τάξη πραγμάτων⁶⁰. Σ' αυτό το Εκπαιδευτικό Ίδρυμα έμεινε ο Park μέχρι το 1913, οπότε και συναντήθηκε με το W. Thomas σ' ένα συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στο Tuskegee τη χρονιά εκείνη, με θέμα του τις φυλετικές διαφορές.

Η συνάντηση Park και Thomas και η αμοιβαία συμπάθεια κι εκτίμηση που αναπτύχθηκε ανάμεσά τους, είχαν καταλυτικές συνέπειες τόσο για τον ανήσυχο Κοινωνιολόγο όσο και για το Πανεπιστήμιο του Σικάγου. Από το 1914, και ύστερα από πρόσκληση του Thomas, ο Park θα ενταχθεί στη δύναμη του ακαδημαϊκού προσωπικού του Τμήματος Κοινωνιολογίας και Ανθρωπολογίας του παραπάνω Πανεπιστημίου ως Κοινωνιολόγος κι από τη θέση αυτή θα μεταβάλει την πόλη του Σικάγου σ' ένα κοινωνιολογικό εργαστήριο, καθιστώντας το Τμήμα Κοινωνιολογίας και Ανθρωπολογίας σημείο αναφοράς της κοινωνιολογικής κοινότητας των Η.Π.Α⁶¹.

Ο Park, ως Κοινωνιολόγος, εξακολουθεί να διαπνέεται από την ίδια εκείνη διάθεση που κατηύθυνε παλιότερα τη δημοσιογραφική του δράση και να διακατέχεται από την επιθυμία να συμβάλλει στη διόρθωση των τρωτών της αμερικανικής κοινωνίας. Θέτει, λοιπόν, το εύρος των κοινωνιολογικών του γνώσεων και την ικανότητα υλοποίησης εμπειρικών ερευνών που τον διακρίνει, στην υπηρεσία των κοινωνικών ευαισθησιών του και του διακαούς πόθου του να συμβάλει στη βελτίωση της κοινωνίας, τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Επίκεντρο του ενδιαφέροντός του γίνεται η συμπεριφορά των Αμερικανών απέναντι στους ξένους γενικά και τις ιδιαίτερες εθνοτικές μειονότητες ειδικότερα, που συγκεντρώνονται στις Η.Π.Α. ως συνέπεια του μεταναστευτικού ρεύματος, που κατακλύζει την Αμερική στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Οι εμπειρικές έρευνες που διεξάγει στο Σικάγο⁶² είτε αυτός είτε οι μεταπτυχιακοί φοιτητές του⁶³ έχουν ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη μιας ιδιαίτερης, νεοεμφανιζόμενης περιοχής της Κοινωνιολογίας, της Οικολογίας των Πόλεων ή, κατ' άλλους, Αστικής Κοινωνιολογίας και την ανάδειξη του Πανεπιστημίου του Σικάγου σε πρωτοπόρο στον τομέα των εμπειρικών ερευνών⁶⁴, οι οποίες κατά τη δεκαετία του 1920 θεωρούνται ύψιστης σπουδαιότητας επιστημονικές δραστηριότητες.

Στα πλαίσια αυτά, αρχίζει να εκδηλώνεται από τις αρχές της δεκαετίας του '20 έντονο το ενδιαφέρον της οικογένειας Rockefeller προς τις Κοινωνικές Επιστήμες, το οποίο βρίσκει την έκφρασή του τον Οκτώβριο του 1918 στην ίδρυση – με τη διάθεση του ποσού των εβδομήντα τεσσάρων εκατομμυρίων δολαρίων – του Φιλανθρωπικού Ιδρύματος Laura Spelman Rockefeller Memorial⁶⁸. Το εν λόγω Ίδρυμα, το οποίο αφιερώνεται από το Rockefeller τον Πρεσβύτερο στη μνήμη της συζύγου του που απεβίωσε το Δεκέμβριο του 1915, έρχεται να προστεθεί στα άλλα τρία προϋπάρχοντα της οικογένειας, το Rockefeller Institute, το Συμβούλιο Γενικής Εκπαίδευσης και το Ίδρυμα Rockefeller, ιδρυθέντα αντίστοιχα το 1901, 1902 και 1913.

Καθώς με τα τρία ήδη υπάρχοντα Φιλανθρωπικά Ιδρύματα η οικογένεια Rockefeller είχε εκφράσει – τα, καθόλου ουδέτερα, είναι αλήθεια – φιλάνθρωπα αισθήματά της για βασικούς τομείς της κοινωνικής ζωής, την υγεία και την παιδεία, το ενδιαφέρον του ιδρυτή του νεοσύστατου Ιδρύματος στρέφεται στην κοινωνική πρόνοια και την παιδική μέριμνα, πεδία στα οποία επικέντρωνε την προσοχή και τη δράση της η εκλιπούσα. Ο συγκεκριμένος προσανατολισμός, όμως, του Ιδρύματος δεν ικανοποιεί το διοικητικό του συμβούλιο, που τον θεωρεί μικρόπνοο και περιορισμένης εμβέλειας για τη δεδομένη ιστορική συγκυρία. Το Laura Spelman Rockefeller Memorial έπρεπε, κατά τη γνώμη του, να διαπνέεται από μια νέα φιλοσοφία, συμβατή με τις ανάγκες που αντιμετώπιζε η μεταπολεμική αμερικανική κοινωνία, να επιδιώκει στόχους πιο διευρυσμένους και επίκαιρους και να ακολουθεί μια στρατηγική άμεσης και ουσιώδους, αλλά συγκαλυμμένης παρέμβασης στην κοινωνική ζωή.

Ο νέος προσανατολισμός του Ιδρύματος, έτσι όπως ορίστηκε από το διοικητικό του συμβούλιο, απαιτούσε για την υλοποίησή του τον κατάλληλο διευθύνοντα νου, έναν άνθρωπο ικανό να μεταφράσει τους προτεινόμενους στόχους σε πρακτική, που θ' απάλλασσε, παράλληλα, την οικογένεια Rockefeller από τον κίνδυνο να δεχθεί δημόσιες κριτικές για κατάχρηση εξουσίας μέσω του Ιδρύματός της, παρόμοιες μ' εκείνες του παρελθόντος⁶⁹. Άρχισε, λοιπόν, για την εξεύρεσή του μια προσεκτική κι επίμονη αναζήτηση ανάμεσα στους ακαδημαϊκούς που στελέχωναν Πανεπιστήμια ή άλλα Φιλανθρωπικά Ιδρύματα, η οποία οδήγησε τελικά στην επιλογή ως διευθυντή του εν λόγω Ιδρύματος του Beardsley Ruml, ενός νέου επιστήμονα, διδάκτορα του Πανεπιστημίου του Chicago, σχετικά άγνωστου στο ευρύ κοινό.

κτεταμένη κι ολοκληρωμένη πρόταση για τον προσανατολισμό και τη στρατηγική που το Ίδρυμα έπρεπε, κατά την άποψή του, να ακολουθήσει⁷¹. Σ' αυτή του την πρόταση, ο Ruml εισηγούταν, τα είκοσι εκατομμύρια δολάρια που προορίζονταν για επιχορηγήσεις κοινωνικών υπηρεσιών κι οργανισμούς κοινωνικής πρόνοιας να διατεθούν για την ανάπτυξη των Κοινωνικών Επιστημών και την παραγωγή ερευνητικού έργου με στόχο τον προσδιορισμό ενός corpus τεκμηριωμένων και κοινά αποδεκτών γενικών αρχών που διέπουν την ανθρώπινη συμπεριφορά και τα κίνητρά της, τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Τα πορίσματα αυτών των ερευνών έπρεπε επιπλέον, σύμφωνα με τις απόψεις του, να κοινοποιηθούν στο πλατύ κοινό⁷², ώστε να γίνουν ευρέως γνωστά αποκτώντας, έτσι, τη νομιμοποίηση που θα επέτρεπε τη χρησιμοποίησή τους ως θέσφατων από την άρχουσα τάξη, προκειμένου αυτή να διατηρήσει την κυριαρχία της.

Η πρόταση του Ruml, που στην προσπάθεια να κάνει σεβαστές τις θέσεις του από το διοικητικό συμβούλιο του Ιδρύματος είχε την αμέριστη υποστήριξη του Raymond Fosdick, νομικού συμβούλου του Ιδρύματος και της οικογένειας Rockefeller αλλά και προσωπικού φίλου του Rockefeller Junior, έτυχε της γενικής επιδοκίμασias, γεγονός που του παρείχε την ελευθερία να διαθέσει τους πόρους του Memorial προς την κατεύθυνση της καλλιέργειας των Κοινωνικών Επιστημών⁷³. Πρώτη του, λοιπόν, ενέργεια αμέσως μετά την έγκριση της πρότασής του ήταν η διερεύνηση της θέσης που κατείχαν γενικά οι Κοινωνικές Επιστήμες στην πανεπιστημιακή κοινότητα των Η.Π.Α. και η χαρτογράφηση των Πανεπιστημίων που έδιναν έμφαση στη «θεραπεία» τους, προκειμένου να τα συνδράμει οικονομικά προς αυτή την κατεύθυνση. Προς το σκοπό αυτό, αρχίζει να επισκέπτεται μεγάλα Πανεπιστήμια της χώρας που έχουν ενσωματώσει στα προγράμματά τους τις Κοινωνικές Επιστήμες, το Columbia, το University of Chicago, της Pensylvania, της Iowa και της North Carolina, ώστε να αποκτήσει προσωπική αντίληψη για τα ερευνητικά προγράμματα που εκπονούν, ενώ παράλληλα επιφορτίζει τον Οικονομολόγο Laurence Frank με την υποχρέωση να του επισημάνει τα Πανεπιστήμια που προσφέρουν μεταπτυχιακές σπουδές στις Κοινωνικές Επιστήμες. Η έρευνα του Laurence Frank απέδειξε ότι δεκαπέντε Πανεπιστήμια των Η.Π.Α. διαθέτουν τέτοιους κύκλους μεταπτυχιακών σπουδών κι απ' αυτά μόνον του Chicago, του Wisconsin, του Columbia και του Harvard παρέχουν μετά την ολοκλήρωση αυτών διδακτορικό τίτλο σπουδών⁷⁴.

αντίθετη κατεύθυνση από εκείνον των πρώτων Κοινωνιολόγων του Πανεπιστημίου του Chicago, που είχαν ως απώτερο στόχο τους τη βελτίωση της κοινωνίας, φαίνεται ξεκάθαρα μέσα από την προεδρική του ομιλία στην Αμερικανική Κοινωνιολογική Εταιρεία το 1929, χρονιά του μεγάλου Κραχ.

«Ο ρόλος της Κοινωνιολογίας ως επιστήμης, περιορίζεται απλά στην αντικειμενική εξέταση και μελέτη του κόσμου στον οποίο ζούμε, χωρίς να επεκτείνεται στη μεταρρύθμιση και βελτίωση αυτού. Οι Κοινωνιολόγοι, βέβαια, ως άτομα και ως πολίτες, μπορεί να επιθυμούν βαθιά αφενός να παράγουν γνώσεις που συμβάλλουν στην ανθρώπινη πρόοδο, αφετέρου να συμμετέχουν ενεργά σε δραστηριότητες προς βελτίωση της κοινωνίας. Ωστόσο, η ευθύνη τους ως επιστημόνων απαιτεί να καταπιέζουν τα συναισθήματά τους και να χαλιναγωγούν τη φαντασία τους αποδεχόμενοι μόνον τις ερευνητικά επιβεβαιωμένες θέσεις. Γιατί μόνο με τη συσσώρευση νέων γνώσεων, τεκμηριωμένων δια της τεχνικής της ποσοτικής ανάλυσης μπορεί ν' αναπτυχθεί η Κοινωνιολογία ως επιστήμη. Οι αξιολογικές κρίσεις και οι ηθικές προσεγγίσεις δεν προσιδιάζουν στη φύση της ούτε προάγουν το έργο της. Κι αν στο παρελθόν οι μεγάλοι Κοινωνιολόγοι ήταν Κοινωνικοί Φιλόσοφοι που αντιμετώπιζαν την Κοινωνιολογία θεωρητικά, σήμερα η Κοινωνιολογία διαχωρίζεται δραστικά από την Κοινωνική Φιλοσοφία, αφού η τελευταία αυτή δεν μπορεί να εγείρει αξιώσεις επιστήμης, καθώς το αντικείμενό της δεν αποτελεί παρά εξορθολογισμό των επιθυμιών μας. Ο σύγχρονος Κοινωνιολόγος είναι πρωταρχικά στατιστικολόγος. Αναλαμβάνει να επιτελέσει, στο μεγαλύτερο μέρος του χρόνου του, ένα έργο σκληρό, επίπονο και βαρετό πολλές φορές, που, όμως, το ομορφαίνει ο επιστημονικός του χαρακτήρας και το καταξιώνει η συμβολή του στην ανάδειξη και αποδοχή από την κοινωνία της Κοινωνιολογίας ως επιστήμης, στην αναγνώριση, μ' άλλα λόγια, του επιστημονικού της status⁸⁰.

Συμπέρασμα

Αυτή η θεωρητική σύλληψη της Κοινωνιολογίας με έντονα τα στοιχεία του θετικισμού, που εκφράζονται με την έμφαση στις εμπειρικές έρευνες και την αξιολογικά ουδέτερη κρίση, βρήκε άμεση ανταπόκριση από ένα μεγάλο ποσοστό των Αμερικανών Κοινωνιολόγων. Οπαδοί της έγιναν στην πλειονότητά τους οι νέοι α-

Reproduction and Production of Hegemony: Rockefeller Foundations and the Social Science", *Sociology*, 17 (May 1983) pp. 206-233 και Donald Fisher, "American Philanthropy and the Social Sciences: The Reproduction of a Conservative Ideology" στο Robert F. Arnove (ed.) *Philanthropy and Cultural Imperialism*, Bloomington, Indiana University Press, 1982, pp. 233-268.

31. Barry D. Carl and Stanley N. Katz, "Foundation and the Ruling Class Elites", *Daedalus*, 116 (Winter 1987) pp. 1-40.

32. Την ιστορία αυτού του Πανεπιστημίου καταγράφει ένας από τους πρωταγωνιστές της ίδρυσής του, ο οποίος έπαιξε σημαντικό ρόλο στη σύλληψη και δημιουργία του, ο Βαππιστής θεολόγος T. W. Goodspeed στο έργο του *A History of the University of Chicago Founded by John D. Rockefeller the First Quarter Century*, Chicago, The University of Chicago Press, 1916. Για μια πιο αυστηρή διαπραγμάτευση του θέματος βλ. Richard J. Storr, *Harper's University: The Beginings. A History of the University of Chicago*, Chicago, The University of Chicago Press, 1966.

33. John Brubacher and Willis Rudy, *Higher Education in Transition: A History of American College and Universities*, New Brunswick, Transaction, 1996, p. 18.

34. Όπ. π. σσ. 185-6

35. Richard J. Storr, όπ. π. σσ. 20-25.

36. Για το Τμήμα Κοινωνιολογίας και Ανθρωπολογίας έχουν γραφεί πολλές επιμέρους εργασίες. Εδώ βλ. Martin Bulmer, *The Chicago School of Sociology*, Chicago, the University of Chicago Press, 1984, pp. 12-27, Robert E. L. Faris, *Chicago Sociology 1920-1932*, San Francisco, Chandler, 1967, pp. 3-36 και Stefan J. Diner, "Department and Disciplines: The Department of Sociology at the University of Chicago 1892-1920" *Minerva*, 13, (1975), pp. 514-553.

37 Το 1926, χρονιά που απεβίωσε ο Albion Small, το περιοδικό που ίδρυσε ο ίδιος το 1895, το *American Journal of Sociology*, έκανε ένα ειδικό αφιέρωμα για τη ζωή και το έργο του, όπου συνάδελφοι και μαθητές του προέβησαν σε μια πρώτη αποτίμηση της προσφοράς του στην Κοινωνιολογία. Βλ. *American Journal of Sociology*. XXXII (July 1926), pp. 1-58. Μια εικοσαετία αργότερα την προσφορά αυτή καταγράφει λεπτομερώς κι ο Harry Elmer Barnes στο έργο του *An Introduction to the History of Sociology*, Chicago, The University of Chicago Press, 1948, pp. 766-792.

38. Η ανάπτυξη των Κοινωνικών Επιστημών στην Αμερική μετά τον Εμφύλιο πόλεμο, είναι ένα θέμα συνδεδεμένο με τις βαθιές αλλαγές που πραγματοποιούνται στην οικονομία, τις δημογραφικές ανακατατάξεις, την ανάγκη εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων και το αίτημα για παροχή κοινωνικής πρόνοιας. Βλ. Dorothy Ross, "The Development of Social Sciences" στο Alexandra Oleson and John Voss (ed.) *The Organization of Knowledge in Modern America, 1860-1920*, Baltimore, John Hopkins University Press, 1979, pp. 101-113, Dorothy Ross, *The Origins of American Social Science*, Cambridge, Cambridge University Press, 1992, pp. 53-97 και Thomas L. Haskell, *The*

48. Για τη μεθοδολογία αυτής της μεγάλης εμπειρικής έρευνας και την επίδραση που άσκησε στην Κοινωνιολογία βλ. τις απόψεις που διατυπώθηκαν στην επιστημονική συνάντηση στο Social Science Research Council το 1938, όπως παρατίθενται από τον Herbert Blumer, "An Appraisal of Thomas and Znaniecki's The Polish Peasant in Europe and America. Critiques of Research in the Social Sciences 1", *Social Science Research Council, Bulletin* 44, 1939 και John Madge, *The Origins of Scientific Sociology*, N. Y., The Free Press, 1962, pp. 52-87.

49. Η έκδοση αυτού του σημαντικού έργου έχει μια πολύ θλιβερή ιστορία. Ο πρώτος τόμος κυκλοφόρησε από τον εκδοτικό οίκο του Πανεπιστημίου του Σικάγου το 1918. Ένα ερωτικό σκάνδαλο που ξέσπασε τον ίδιο χρόνο σε βάρος του Thomas και η άδικη απομάκρυνσή του από το Πανεπιστήμιο έγινε αιτία να σταματήσει η έκδοσή του. Τελικά εκδόθηκε ολοκληρωμένο το 1920 σε πέντε τόμους από τον εκδοτικό οίκο R. C. Badger στη Βοστώνη. Το 1928 επανεκδόθηκε σε δύο τόμους από τον εκδοτικό οίκο Alfred Knopf και το 1958 από τον Dover Publications Co.

50. Για τη μεγάλη συμβολή του Mead στην Κοινωνική Ψυχολογία γενικά και την Κοινωνιολογία ειδικότερα βλ. G. H. Mead, *Mind, Self and Society*, Chicago, The University of Chicago Press, 1962, Bernard N. Meltzer, John W. Petras and Larry T. Reynolds, *Symbolic Interactionism: Genesis, Varieties and Criticism*, London, Routledge and Kegan Paul, 1975 και Jerome C. Manis and Bernard N. Meltzer (eds.) *Symbolic Interaction: A Reader in Social Psychology*, Boston, Ally and Bacon, 1967.

51. W.I. Thomas and F. Znaniecki, *The Polish Peasant in Europe and America*, N.Y., Dover Publications Co. τομ. I, pp. 60-68.

52. Οι ρατσιστικές και εθνοκεντρικές θεωρίες κυριαρχούσαν μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα τόσο στην επιστημονική κοινότητα όσο και στην πολιτική ζωή. Βλ. Thomas F. Gossett, *Race: The History of an Idea in America*, N. Y., Schocken Books, 1965, pp. 144-175, 310-336, 370-408 και George W. Stocking Jr. *Race, Culture and Evolution*, N. Y., The Free Press, 1968, pp. 161-233.

53. Anthony Oberschall, "The Institutionalization of American Sociology" στο Anthony Oberschall (ed.) *The Establishment of Empirical Sociology*, N. Y., Harper and Row, 1972, pp. 234-235.

54. Όλο το ερευνητικό πρόγραμμα του Ιδρύματος Carnegie σχετικά με το μόνιμο πολιτικό και κοινωνικό πρόβλημα των μεταναστών, που με τίτλο "Americanization Studies" διηύθυνε ο Allen T. Burns, στηριζόταν στην πρωτοποριακή έρευνα των Thomas-Znaniecki. Βλ. William I. Thomas, Robert E. Park and Herbert A. Miller, *Old World Traits Transplanted*, N. Y., Harper & Bros, 1921 και Robert E. Park, *Immigrant Press and Its Control*, N. Y., Harper & Bros, 1922.

55. Για το κοινωνιολογικό έργο του Park βλ. το εισαγωγικό δοκίμιο του Ralph H. Turner (ed.) Robert E. Park on *Social Control and Collective Behavior*, Chicago, University of Chicago Press, 1967, pp. IX-XVI, καθώς και

University of Chicago Press, 1967 (α' έκδ. 1925) και Robert E. Park, "The City as a Social Laboratory" στο T.V. Smith and Leonard D. White (eds.) *Chicago: An Experiment in Social Science Research*, Chicago, The University of Chicago Press, 1929, pp. 1-19.

65. William A. Williams, *The Contour of American History*, όπ. π. σσ. 413-436, Howard Zinn, *The Twentieth Century: A People's History*, N. Y., Harper and Row, 1984, pp. 61-78 και Gabriel Kolko, *The Triumph of Conservatism*, Chicago, Quadrangle Books, 1967, pp. 279-305.

66. Αυτές οι κοινωνικές εντάσεις δημιούργησαν μια αντικομμουνιστική υστερία που καθόρισε την πολιτική ζωή της χώρας για όλο το υπόλοιπο του 20ού αιώνα. Βλ. A. M. Palmer, "The Red Scare" στο L. Baritz (ed.) *The Culture of the Twenties*, Indianapolis, The Bobbs-Merrill, 1970, pp. 75-85, Stanley Coban "The American Red Scare of 1919-1920", *Political Science Quarterly*, 79 (Mar. 1964), pp. 52-75 και Ross L. Finney, *Causes and Cures for the Social Unrest: An Appeal to the Middle Class*, N. Y., MacMillan, 1922.

67. Βλ. Donald Fisher, "The Role of the Philanthropic Foundations", όπ. π. σσ. 207-233 και Donald Fisher, "American Philanthropy and the Social Sciences", όπ. π. σσ. 233-268. Η ριζοσπαστική αυτή ερμηνεία για το ρόλο των Foundations γενικά και του Rockefeller ειδικότερα, προκάλεσε έντονη αντίδραση, όπως φαίνεται από την απάντηση του Martin Bulmer, "Philanthropic Foundations and the Development of the Social Sciences in the Early Twentieth Century: A Reply to Donald Fisher", *Sociology*, 18 (Nov. 1984), pp. 574-587.

68. Martin Bulmer and Joan Bulmer, "Philanthropy and Social Science in the 1920's: Beardsley Ruml and the Laura Spelman Rockefeller Memorial 1922-29", *Minerva*, 19 (1981), pp. 351-353.

69. Το Ίδρυμα Rockefeller Foundation, με την ίδρυσή του το 1913, προσέφερε μια από τις πρώτες του χορηγίες στον Καναδό ειδικό σε θέματα εργασιακών σχέσεων W. L. Mackenzie King, προκειμένου αυτός να μελετήσει το θέμα των εργασιακών σχέσεων και του εργατικού συνδικαλισμού, ένα θέμα που, πέρα από το επιστημονικό του ενδιαφέρον, σχετιζόταν και με το μόνιμο φόβο και την εχθρότητα των Rockefellers απέναντι στο συνδικαλισμό και τις διεκδικήσεις των εργατών. Η έρευνα του Mackenzie King πραγματοποιήθηκε κατά το διάστημα μιας μεγάλης σε όγκο και διάρκεια απεργίας 6000 ανθρακωρύχων σε μια από τις δεκάδες εταιρείες των Rockefellers, της Colorado Fuel and Iron. Η απεργία αυτή κατέληξε σε μια αιματηρή σύγκρουση με δεκάδες θύματα από την πλευρά των εργατών (The Ludlow Massacre), γεγονός που προκάλεσε τη δημόσια κατακραυγή και υποχρέωσε την Ομοσπονδιακή κυβέρνηση του Willson να ορίσει μια επιτροπή της Γερουσίας για τη διαλεύκανση της υπόθεσης. Στην έρευνα που ακολούθησε για την ανακάλυψη των αιτίων της σφαγής, κλήθηκαν σε απολογία και οι Rockefellers, πατέρας και γιος, ως υπεύθυνοι τόσο για το ίδιο το γεγονός όσο και για τη χρησιμοποίηση του Foundation για ιδιοτελείς σκοπούς της οικογένειας. Αυτή η αρνητική δημοσιοποίηση του ρόλου του Foundation ανά-

